

L'autoconcepte físic i la seva relació amb el gènere i l'edat en estudiants d'educació física

Physical Self-Awareness and its Relationship with Gender and Age in Physical Education Students

JOSÉ ANTONIO SORIANO LLORCA

Col·legi Nuestra Señora de los Dolores. Benidorm (Alacant)

LEANDRO NAVAS MARTÍNEZ

Departament de Psicologia Evolutiva i Didàctica
Universitat d'Alacant

FRANCISCO PABLO HOLGADO TELLO

Departament de Metodologia de les Ciències del Comportament
Universidad Nacional de Educación a Distancia

Autor per a la correspondència

José Antonio Soriano Llorca

jantonio_soriano@hotmail.com

Resum

Aquest estudi es fonamenta en l'autoconcepte físic. L'estructura de l'autoconcepte físic més acceptada és la que considera quatre dimensions (Fox & Corbin, 1989): habilitat física, condició física, atractiu físic i força (Asci, Asci, & Zorba, 1999; Cox, 2009; Goñi & Ruiz de Azúa, 2009; Gutiérrez, Moreno, & Sicilia, 1999). L'objectiu d'aquest estudi va ser trobar les possibles diferències en les dimensions de l'autoconcepte físic segons el gènere i, dins aquest, segons l'edat, en l'àrea d'Educació Física. Hi van participar 574 estudiants d'educació secundària obligatòria de la Comunitat Valenciana amb edats compreses entre els 11 i els 17 anys, que van contestar el qüestionari CAF. Els resultats mostren diferències en diverses dimensions de l'autoconcepte físic segons el gènere i segons l'edat. En la discussió s'intenta donar alguna explicació a aquestes diferències.

Paraules clau: autoconcepte, autoconcepte físic, edat, gènere, educació secundària, educació física

Abstract

Physical Self-Awareness and its Relationship with Gender and Age in Physical Education Students

This study is founded on physical self-awareness. The most accepted structure of physical self-awareness is that which considers four dimensions (Fox & Corbin, 1989): physical ability, physical condition, physical attraction and strength (Asci, Asci, & Zorba, 1999; Cox, 2009; Goñi & Ruiz de Azúa, 2009; Gutiérrez, Moreno, & Sicilia, 1999). The aim of this study was to find possible differences in the dimensions of physical self-awareness according to gender and, within this, according to age, in the area of Physical Education. 574 students in Compulsory Secondary Education in the Valencia Community took part, aged between 11 and 17 years, and answered the SPQ Questionnaire. The results show differences in various dimensions of physical self-awareness according to gender and according to age. The discussion seeks to give an explanation for these differences.

Keywords: self-awareness, physical self-awareness, age, gender, secondary education, physical education

Introducció

L'estudi sobre el constructe psicològic de l'autoconcepte ha anat incrementant-se gradualment durant les últimes dècades. Després de la formulació i acceptació del model multidimensional de l'autoconcepte (Shavelson, Hubner, & Stanton, 1976), s'hi va reconèixer l'existència de diversos dominis, com ara l'afectiu, l'acadèmic, el social, el físic, etc., que, al seu torn, se subdivideixen

en diverses dimensions (Atienza, Balaguer, Moreno, & Fox, 2004; Byrne, 1996; Esnaola, Goñi, & Madariaga, 2008; Fox, 1997; Goñi & Ruiz de Azúa, 2009; Marsh & Hattie, 1996).

Concretament, en l'autoconcepte físic, l'estructura més acceptada és la que considera quatre dimensions (Fox & Corbin, 1989): habilitat física, condició física, atractiu físic i força (Asci et al., 1999; Cox, 2009; Goñi

& Ruiz de Azúa, 2009; Gutiérrez et al., 1999), encara que hi ha algunes dimensions encara per delimitar (Goñi, Ruiz de Azúa & Liberal, 2004).

D'altra banda, l'autoconcepte físic s'ha relacionat amb múltiples variables: hàbits de vida, trastorns de l'alimentació, pràctica esportiva, la seva evolució durant la vida, la dificultat percebuda, el rendiment, el sexe i l'edat (Contreras, Fernández, García, Palou, & Ponseti, 2010; Dieppa, Machargo, Lújan, & Guillén, 2008; Esnaola & Revuelta, 2009; Goñi & Rodríguez, 2007; Holgado, Soriano, & Navas, 2009; Infante & Zulaika, 2009; Klomsten, Marsh, & Skaalvik, 2005; Marsh, Richards, Johnson, Roche, & Tremayne, 1994; Moreno, Cervelló, & Moreno, 2008; Ruiz de Azúa, 2007; Soriano, Sampascual, & Navas, 2010).

Més concretament, si ens centrem en el gènere, la informació més reiterada en diversos estudis que utilitzen una gran varietat de qüestionaris (Goñi, Ruiz de Azúa, & Rodríguez, 2006; Hayes, Crocker & Kowalsky, 1995; Klomsten, Marsh, & Skaalvik, 2005; Marsh et al., 1994; Ruiz de Azúa, 2007; Soriano et al., 2010) és que les dones posseeixen un pitjor autoconcepte físic que els homes. I si ens centrem en l'edat, hi ha diversos estudis que donen suport a la tesi que l'autoconcepte físic va patint un descens en algunes de les seves dimensions des de la preadolescència fins a l'edat adulta (Esnaola, 2008; García & Musitu, 2001; Moreno et al., 2008; Novo & Silva, 2003; Goñi, Ruiz de Azúa, & Rodríguez, 2004). Al contrari, hi ha altres estudis que no troben aquests descensos i en els quals les diferents dimensions mostren una pauta evolutiva pròpia (Goñi, Ruiz de Azúa, & Rodríguez, 2004). D'aquesta manera, les conclusions obtingudes en els estudis que fan referència a les relacions de l'edat amb els dominis de l'autoconcepte físic són contradictòries.

En tot cas, cal plantejar-se què ocorre amb les diferències dins el mateix gènere segons vagi variant l'edat i si hi haurà diferències en les diverses dimensions de l'autoconcepte físic. Així, l'objectiu que persegueix aquest treball és analitzar si el gènere i l'edat introdueixen diferències en l'autoconcepte físic dins la classe d'Educació Física.

Partint de la informació teòrica precedent, es plantejen les hipòtesis següents. La primera és que el gènere introdueix diferències en les dimensions de l'autoconcepte físic (les dones puntuen per sota dels homes). La segona, atès que sembla que l'autoconcepte evoluciona

amb l'edat, és que a major edat, menors puntuacions en les diverses dimensions (les dimensions de l'autoconcepte físic dins cadascun dels gèneres aniran decreixent amb l'edat).

Mètode

Participants

Hi van participar 574 estudiants (el 54 % eren nois i la resta noies) que cursaven educació secundària obligatòria, amb edats compreses entre els 11 i els 17 anys ($M = 13,07$, $DT = 1,26$), pertanyents a tres centres de la Comunitat Valenciana ubicats a la província d'Alacant. Els estudiants s'assignen a tres grups. El grup 1 inclou els subjectes amb menys de 13 anys (269 estudiants), el grup 2, els subjectes de 13 a 15 anys (273 estudiants) i, finalment, el grup 3 reuneix els subjectes majors de 15 anys (32 estudiants). La selecció dels participants es va dur a terme per doble mostratge aleatori simple (es va escollir a l'atzar una de les tres províncies de la comunitat autònoma i d'aquesta, a l'atzar, es van seleccionar tres centres d'ESO). Segons Arkin i Colton (1962), la grandària de la mostra garanteix un error mostral inferior a $\pm 5\%$ (nivell de confiança $> 95\%$; $P = 0,5$).

Instrument

El Qüestionari d'Autoconcepte Físic (CAF) de Goñi, Ruiz de Azúa i Rodríguez (2006) consta de 36 ítems i està compost per sis subescales: habilitat esportiva ($\alpha = 0,84$), composta pels ítems 1, 6, 17, 23, 28 i 33, que expressen idees com “No tinc qualitats per als esports” o “Em veig maldestre en les activitats esportives”; condició física ($\alpha = 0,88$), integrada pels ítems 2, 7, 11, 18, 24 i 29, que expressen idees com “Tinc molta energia física” o “Puc córrer i fer exercici durant molt temps sense cansar-me”; atractiu físic ($\alpha = 0,87$), que agrupa els ítems 8, 12, 19, 25, 30 i 34, amb expressions com “Em costa tenir un bon aspecte físic” o “Sento confiança quant a la imatge física que transmeto”; força ($\alpha = 0,83$), formada pels elements 3, 9, 13, 20, 31 i 35, i ítems com “Sóc capaç de fer activitats que exigeixen força” o “Sóc fort”; autoconcepte físic general ($\alpha = 0,86$), que integra les qüestions 4, 14, 16, 21, 26 i 36, amb enunciats com “Físicament em sento pitjor que els altres” o “Físicament em sento bé”, i autoconcepte general ($\alpha = 0,84$), que agrupa els elements 5, 10, 15,

22, 27 i 32, que expressen idees com “*Em sento feliç*” o “*Desitjaria ser diferent*”. El coeficient de fiabilitat “del qüestionari és de 0,93” (Goñi, 2009, p. 275). Els ítems es puntuen en una escala Likert de 5 punts (1 significa “fals” i 5, “vertader”).

Procediment

Després de requerir les autoritzacions oportunes de la direcció dels centres i de les famílies dels alumnes, el qüestionari es va administrar a l'aula habitual, dins l'horari d'Educació Física. Va ser respost de forma voluntària i es va instruir els subjectes com havien de respondre, se'ls va sol·licitar la màxima sinceritat i se'ls va garantir la confidencialitat de les dades que s'obtidrien.

Disseny i anàlisi de dades

El disseny, com que no hi havia una manipulació intencional de les variables, s'ajusta a les característiques dels dissenys observacionals o correlacionals. Les dades es van sotmetre a anàlisis diferencials (per mitjà del contrast de diferències de mitjanes) emprant la prova *t* de Student i l'ANOVA i usant el programa SPSS versió 15.0.

Resultats

Es van dur a terme contrastos de mitjanes per a mostres independents emprant la prova *t* de Student. El gènere es va considerar una variable dicotòmica d'agrupament (nois i noies) i, com a variables agrupades, habilitat física, condició física, atractiu físic, força, autoconcepte físic general i autoconcepte general. Com es pot observar a la *taula 1*, les diferències són estadísticament significatives en habilitat física ($p = 0,045$), en condició física ($p = 0,000$), en atractiu físic ($p = 0,003$) i en força ($p = 0,000$). És a dir, les noies tenen puntuacions mitjanes inferiors a les dels nois. En autoconcepte general i autoconcepte físic, les diferències no són estadísticament significatives.

La prova de Levene per a la igualtat de les variàncies poblacionals, els resultats de la qual es mostren a la *taula 2*, va ser estadísticament significativa, en les noies, en autoconcepte general i, en els nois, en habilitat física, en condició física, en força i en autoconcepte general. En conseqüència, en aquests casos s'assumeix que aquestes variàncies no són iguals. En la resta de les variables, com que no són estadísticament significatives ($p > 0,05$), s'ha assumit la igualtat de les variàncies poblacionals.

Taula 1

Prova *t* de Student per a la diferència de mitjanes segons el gènere en cadascuna de les dimensions de l'autoconcepte físic

Variables	Mitjana		t	gl	p
	Noies	Nois			
Habilitat física	15,96	16,34	2,014	572	0,045
Condició física	17,23	18,35	4,925	572	0,000
Atractiu físic	17,45	18,11	3,020	572	0,003
Força	16,91	18,49	6,788	572	0,000
Autoconcepte físic general	17,56	17,34	-1,141	572	0,255
Autoconcepte general	14,11	13,89	-1,146	572	0,252

Taula 2

Prova de Levene per a la igualtat de variàncies. Variable d'agrupament, l'edat i, com a variables agrupades, les diferents dimensions de l'autoconcepte físic

Variables	Estadístic de Levene	gl ₁	gl ₂	p	
Habilitat física	1,413	2	261	0,245	
Condició física	2,292	2	261	0,103	
Edat (en les noies)	Atractiu físic	1,138	2	261	0,322
	Força	2,876	2	261	0,058
	Autoconcepte físic	1,229	2	261	0,294
	Autoconcepte general	3,530	2	261	0,031
Edat (en els nois)	Habilitat física	6,494	2	307	0,002
	Condició física	3,285	2	307	0,039
	Atractiu físic	1,257	2	307	0,286
	Força	3,336	2	307	0,037
	Autoconcepte físic	1,146	2	307	0,319
Autoconcepte general	5,006	2	307	0,007	

Fonts de variació	Factor	Suma de quadrats	gl	MC	F	p
Edat	Habilitat física	12,716	2	6,358	1,434	0,240
	Condicció física	94,282	2	47,141	7,518	0,001
	Atractiu físic	34,444	2	17,222	2,535	0,081
	Força	51,676	2	25,838	3,598	0,029
	Autoconcepte físic	13,404	2	6,702	1,279	0,280
	Autoconcepte general	52,292	2	26,146	4,533	0,012
Edat	Habilitat física	4,450	2	2,225	0,395	0,674
	Condicció física	25,643	2	12,822	1,581	0,207
	Atractiu físic	89,066	2	44,533	6,755	0,001
	Força	20,664	2	10,332	1,289	0,277
	Autoconcepte físic	4,414	2	2,207	0,395	0,674
	Autoconcepte general	4,211	2	2,106	0,426	0,653

Taula 3

Resultats de l'ANOVA.
Part superior diferències segons edat en les noies i part inferior diferències segons edat en els nois

Els resultats de l'ANOVA es mostren a la *taula 3*. En el grup de les noies es posa de manifest l'existència de diferències estadísticament significatives segons l'edat en les variables següents: condició física, força i autoconcepte general. En el grup dels nois, l'edat introdueix diferències estadísticament significatives només en atractiu físic.

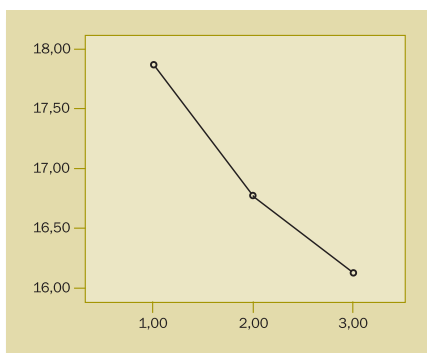
A la *figura 1* s'observa que, en les noies, l'edat introdueix diferències en la variable condició física. En les comparacions múltiples, aquestes diferències són estadísticament significatives entre els grups 1 i 2 ($p = 0,003$) i entre els grups 1 i 3 ($p = 0,043$).

En les noies, l'edat introdueix diferències en força, i aquestes són estadísticament significatives (vegeu la *figura 2*), en les comparacions múltiples, entre els grups 1 i 3 ($p = 0,042$).

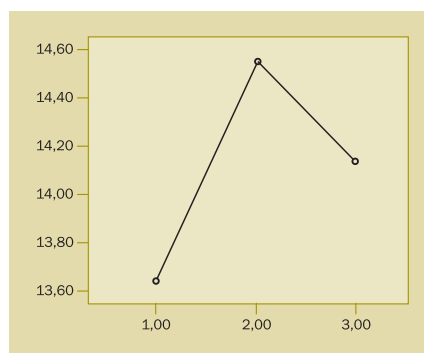
A la *figura 3* s'observa que, en les noies, l'edat introdueix diferències en autoconcepte general. En les comparacions múltiples, aquestes diferències són estadísticament significatives entre els grups 1 i 2 ($p = 0,009$).

En els nois, l'edat introdueix diferències en atractiu físic, i aquestes són estadísticament significatives (vegeu la *figura 4*), en les comparacions múltiples, entre els grups 1 i 2 ($p = 0,001$).

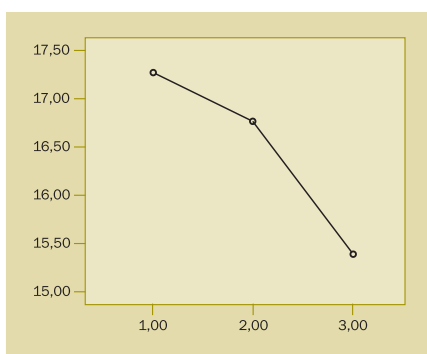
Figura 1
Diferències de mitjanes en condició física per grups d'edat (noies)

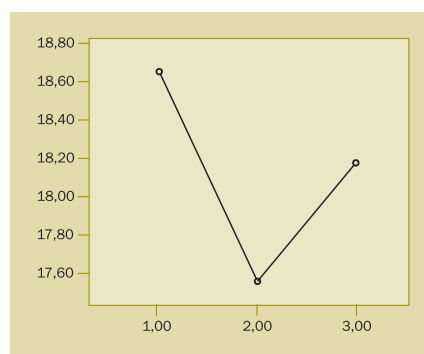
Figura 3
Diferències de mitjanes en autoconcepte general per grups d'edat (noies)

Figura 2
Diferències de mitjanes en força per grups d'edat (noies)

Figura 4
Diferències de mitjanes en atractiu físic per grups d'edat (nois)

Discussió

Els resultats d'aquest treball són similars als de diverses investigacions precedents (Goñi et al., 2006; Hayes et al., 1995; Klomsten et al., 2005; Marsh et al., 1994; Ruiz de Azúa, 2007), ja que els nois obtenen millors puntuacions que les noies en quatre de les sis subescales que mesura el qüestionari. La primera hipòtesi es compleix en el cas d'habilitat física, condició física, atractiu físic i força.

Aquesta evidència d'un millor autoconcepte físic per part dels nois respecte al de les noies pot explicar-se per diverses raons. S'ha suggerit (Hagger, Ashford, & Stambulova, 1998) que els factors de la imatge corporal influeixen més en l'autoestima de les noies o que la relació entre les dimensions de l'autoconcepte físic i el sexe es veuen modulades per la variable pràctica esportiva (Moreno et al., 2008). De totes maneres, Marsh (1989) argumentava que les diferències de sexe poden ser confuses, especialment quan diverses mesures de l'autoconcepte es transformen en un autoconcepte global a través de la suma d'aquestes o quan els instruments d'avaluació afavoreixen, per estar esbiaixats, els nens. A més a més, considera, d'acord amb altres autors (Crain, 1996; Woolfolk, 2006), que poden ser degudes als estereotips i prejudicis sexuals.

Pel que fa a la variable edat, els resultats d'aquesta investigació coincideixen amb els trobats en diverses investigacions precedents (Esnaola, 2008; García & Musitu, 2001; Goñi, Ruiz de Azúa & Rodríguez, 2004; Moreno et al., 2008; Novo i Silva, 2003), ja que s'obté un descens en les puntuacions (estadísticament significatiu) de tres de les dimensions de l'autoconcepte físic, condició física i força (en noies) i atractiu físic (en nois), dins els grups de més edat. En aquests casos es confirma la segona hipòtesi.

L'explicació d'aquest descens de puntuació a mesura que es té més edat, en condició física, força i atractiu físic pot trobar-se en diversos motius. Cal suposar que l'autoconcepte físic va patint al llarg de la vida una evolució, deguda a la influència de les diverses experiències que el subjecte va tenint i, sobretot durant l'adolescència, aquest procés de diferenciació interna de l'autoconcepte físic és més acusat (Ecles et al., 1989; Núñez & González-Pienda, 1994). Sembla que, una vegada transcorregut aquest període vital, l'individu s'adapta a aquestes transformacions i l'autoconcepte augmenta novament (Simmons & Blyth, 1987).

D'altra banda, tant l'atractiu físic com la condició física són dues dimensions que suporten una gran pres-

sió social i cultural. La recerca d'un model de perfecció clàssica, l'ideal femení de primor, així com un model musculós per part dels homes, exerceixen una gran influència en l'edat adolescent, que pot redundar, fins i tot, en l'aparició de futurs trastorns alimentaris (Acosta & Gómez, 2003; De la Serna, 2004; Maïano, Ninot, & Bilard, 2004). No obstant això, la dimensió d'autoconcepte general en les noies no mostra la tendència de les altres dimensions, i no decreix amb l'edat sinó que pateix un augment. Així mateix, cal assenyalar que la resta de dimensions (autoconcepte físic i habilitat física) no pateixen el descens previst amb l'evolució de l'edat, la qual cosa podria estar relacionada amb la poca representativitat que té la mostra en el tercer grup.

D'aquests resultats es pot deduir que la primera hipòtesi sí que es confirma, ja que els nois sí que mostren majors puntuacions que les noies en les diverses dimensions de l'autoconcepte físic, mentre que la segona hipòtesi només pot ser confirmada parcialment, ja que no en tots els grups d'edats es produeix un descens en les puntuacions de les diverses dimensions segons va augmentant l'edat.

Com a possibles investigacions futures, seria interessant estudiar l'autoconcepte físic en relació amb l'edat, amb altres grups poblacionals relacionats amb l'esport i l'activitat física, com per exemple atletes d'elit, esportistes professionals, esportistes amateurs, etc., i comprovar si aquests grups mostren també un descens al llarg de la seva vida esportiva. Així mateix, estudiar l'autoconcepte físic, el gènere i l'edat en relació amb altres variables com la pràctica esportiva, el temps de pràctica, el tipus de pràctica, la imatge corporal, etc., també resultaria d'interès.

Referències

- Acosta, M. V., & Gómez, G. (2003). Insatisfacción corporal y seguimiento de dieta. Una comparación transcultural entre adolescentes de España y México. *Revista Internacional de Psicología Clínica y de la Salud*, 3(1), 9-21.
- Arkin, H. & Colton, R. (1962). *Tables for Statisticians*. New York: Barnes and Noble.
- Asci, F. H., Asci, A., & Zorba, E. (1999). Cross-cultural validity and reliability of Physical Self-Perception Profile. *International Journal of Sport Psychology*, 30(3), 399-406.
- Atienza, F. I., Balaguer, I., Moreno, Y., & Fox, K. R. (2004). El perfil de autopercepción física: propiedades psicométricas de la versión española y análisis de la estructura jerárquica de las autopercepciones físicas. *Psicothema*, 16(3), 461-467.
- Byrne, B. M. (1996). *Measuring Self-Concept Across the Life Span: Issues and Instrumentation*. Washington: APA. doi:10.1037/10197-000
- Contreras, O. R., Fernández, J. G., García, L. M., Palou, P., &

- Ponseti, J. (2010). El autoconcepto físico y su relación con la práctica deportiva en estudiantes adolescentes. *Revista de Psicología del Deporte*, 19(1), 22-39.
- Cox, R. H. (2009). *Psicología del Deporte: conceptos y sus aplicaciones* (6a ed.). Madrid: Panamericana.
- Crain, M. (1996). The influence of age, race and gender on child and adolescent self-concept. A. B. A. Bracken (Ed.), *Handbook of Self-Concept* (pp. 395-420). New York: Wiley.
- De la Serna, I. (2004). Anorexia y vigorexia. *Monografías de Psiquiatría*, 16(2), 3-15.
- Dieppa, M., Machargo, J., Luján, I., & Guillén, F. (2009). Autoconcepto general y físico en jóvenes españoles y brasileños que practican actividad física versus no practicantes. *Revista de Psicología del Deporte*, 17(2), 221-239.
- Eccles, J. S., Wigfield, A., Flanagan, C. A., Miller, C., Reuman, D. A., & Yee, D. (1989). Self-concepts, domain values, and self-esteem: Relations and changes at early adolescence. *Journal of Personality*, 57(2), 283-310. doi:10.1111/j.1467-6494.1989.tb00484.x
- Eснаоla, I. (2008). El autoconcepto físico durante el ciclo vital. *Anales de Psicología*, 24(1), 1-8.
- Eснаоla, I., Goñi, A., & Madariaga, J. M. (2008). El autoconcepto: perspectivas de investigación. *Revista de Psicodidáctica*, 13(1), 179-194.
- Eснаоla, I. & Revuelta, L. (2009). Relaciones entre la actividad física, autoconcepto físico, expectativas, valor percibido y dificultad percibida. *Acción Psicológica*, 6(2), 31-43.
- Fox, K. R. (1997). *The Physical Self. From Motivation to Well-being*. Champaign, IL: Human Kinetics.
- Fox, K. R. & Corbin, C. B. (1989). The Physical Self-Perception Profile: Development and preliminary validation. *Journal of Sports & Exercise Psychology*, 11(4), 408-430.
- García, F., & Musitu, G. (2001). *Autoconcepto Forma 5. AF5. Manual*. Madrid: TEA.
- Goñi, A. (2009). (Coord.). *El autoconcepto físico. Psicología y educación*. Madrid: Pirámide.
- Goñi, A. & Rodríguez, A. (2007). Variables associated with the risk of eating disorders in adolescence. *Salud Mental*, 30(4), 16-23.
- Goñi, A., & Ruiz de Azúa, S. (2009). La estructura interna del autoconcepto físico. A. A. Goñi (Coord.), *El autoconcepto físico: psicología y educación* (pp. 81-97). Madrid: Pirámide.
- Goñi, A., Ruiz de Azúa, S., & Liberal, I. (2004). El autoconcepto físico y su medida. Propiedades psicométricas de un nuevo cuestionario para la medida del autoconcepto físico. *Revista de Psicología del Deporte*, 13(2), 195-213.
- Goñi, A., Ruiz de Azúa, S., & Rodríguez, A. (2004). Esport i autoconcepte físic en la preadolescència. *Apunts. Educació Física i Esports* (77), 18-24.
- Goñi, A., Ruiz de Azúa, S., & Rodríguez, A. (2006). *Cuestionario del Autoconcepto Físico. Manual*. Madrid: EOS.
- Gutiérrez, M., Moreno, J. A., & Sicilia, A. (1999). *Medida del autoconcepto físico: una adaptación del PSPP de Fox (1990)*. IV Congreso de les Ciències de l'Esport, l'Educació Física i la Recreació. Lleida: INEFC.
- Hagger, M., Ashford, B., & Stambulova, N. (1998). Russian and British children's physical self-perceptions and physical activity participation. *Pediatric Exercise Science*, 10(2), 137-152.
- Hayes, S. D., Crocker, P. R., & Kowalski, K. (1995). Gender differences in physical self-perceptions, global self-esteem and physical activity: Evaluation of the Physical Self-Perception Profile model. *Journal of Sport Behavior*, 22(1), 1-14.
- Holgado, F. P., Soriano, J. A., & Navas, L. (2009). El Cuestionario de Autoconcepto Físico (CAF): análisis factorial confirmatorio y predictivo sobre el rendimiento académico global y específico del área de Educación Física. *Acción Psicológica*, 6(2), 93-102.
- Infante, G., & Zulaika, L. M. (2009). Actividad física y autoconcepto físico. A. A. Goñi (Coord.), *El autoconcepto físico: psicología y educación* (pàg. 125-153). Madrid: Pirámide.
- Klomsten, A. T., Marsh, H. W., & Skaalvik, E. M. (2005). Adolescents' perceptions of masculine and feminine values in sport and physical education: A study of gender differences. *Sex Roles*, 52(9-10), 625-636. doi:10.1007/s11199-005-3730-x
- Mañano, C., Ninot, G., & Bilard, J. (2004). Age and gender effects on global self-esteem and physical self-perceptions in adolescents. *European Physical Education Review*, 10(1), 53-69. doi:10.1177/1356336X04040621
- Marsh, H. W. (1989). Age and sex effects in multiple dimension of self-concept: Preadolescence to early adulthood. *Journal of Educational Psychology*, 81(3), 417-430. doi:10.1037/0022-0663.81.3.417
- Marsh, H. W. & Hattie, J. (1996). Theoretical perspectives on the structure of self-concept. A. B. A. Bracken (Ed.), *Handbook of Self-Concept: Developmental, Social, and Clinical Considerations* (pàg. 38-90). Nueva York: Wiley.
- Marsh, H. W., Richards, G. E., Johnson, S., Roche, L., & Tremayne, P. (1994). Physical Self-Description Questionnaire: Psychometric properties and a multitrait-multimethod analysis of relation to existing instruments. *Journal of Sport & Exercise Psychology*, 16(3), 270-305.
- Moreno, J. A., Cervelló, E., & Moreno, R. (2008). Importancia de la práctica físico-deportiva y del género en el autoconcepto físico de los 9 a los 23 años. *International Journal of Clinical and Health Psychology*, 8(1), 171-183.
- Novo, R. F., & Silva, D. R. (2003). O conceito de si em adultos idosos: análise das características reveladas ao nível da auto-avaliação. *RIDEP*, 15(1), 121-138.
- Núñez, J. C., & González-Pienda, J. A. (1994). *Determinantes del rendimiento académico. Variables cognitivo-motivacionales, atribucionales, uso de estrategias y autoconcepto*. Oviedo: Universidad de Oviedo.
- Ruiz de Azúa, S. (2007). *Autoconcepto físico: estructura interna, medida y variabilidad*. Bilbao: UPV/EHU.
- Shavelson, R. J., Hubner, J. J. & Stanton, J. C. (1976). Self concept: Validation of construct interpretations. *Review of Educational Research*, 46(3), 407-441. doi:10.2307/1170010
- Simmons, R. G. & Blyth, D. A. (1987). *Moving into Adolescence: The Impact of Pubertal Change and School Context*. New York: Aldine de Gruyter.
- Soriano, J. A., Sampascual, G., & Navas, L. (2010). El autoconcepto físico en la clase de Educación Física: un análisis centrado en el sexo. *International Journal of Developmental and Educational Psychology*. *INFAD. Revista de Psicología*, 3(1), 419-425.
- Woolfolk, A. (2006). *Psicología educativa* (9a ed). Mèxic: Pearson Educación.